

Provocările dreptului de autor

la 160 de ani de la prima lor reglementare
legală în România

Editori coordonatori

Profesor univ. dr. Viorel Roș

Lector univ. dr. Ciprian Raul Romițan

Ș10. Poate fi definită inteligența artificială?

Cea mai reușită „definiție” (care nu este în realitate definiție) ne pare aceea a Alexandrei Bensamoun conform căreia, „a defini inteligența artificială, înseamnă să accepți că nu o poți defini în mod corect”^[123], dar părerea că aceasta nu va putea fi definită satisfăcător nici în viitor este aproape generală.

Este greu de definit inteligența artificială într-o manieră satisfăcătoare pentru toată lumea și pentru toate domeniile științei. Și aceasta, pentru că inteligența artificială este analizată uneori ca disciplină, alteori ca tehnologie, alteori ca sistem(e) informatic(e) complex(e) și alteori singură, ca program pentru calculator (deși în acest fel nu este funcțională). Inteligența artificială apare, așadar, ca o noțiune vagă, insuficient de clar conturată, la care se adaugă faptul că aceasta, cunoscând în ultimele decenii (trei-patru) un ritm accelerat de dezvoltare, este evolutivă. În plus, aplicațiile inteligenței artificiale fiind extrem de vaste și cuprinzând toate domeniile vieții, este posibil ca definiția dată într-un domeniu, să fie neconformă cu nevoile reale ale altui domeniu. Acesta este, credem, motivul pentru care cele mai multe definiții pe care noi le-am identificat spun mai degrabă ce face inteligența artificială, decât ce este inteligența artificială sau spun ce trebuie să știe/facă omul pentru a dota o mașină cu o inteligență capabilă să se dezvolte și să acționeze autonom, asemeni omului și să execute sarcini care, în mod obișnuit, sunt executate de om.

Grupul de experți la nivel înalt privind inteligența artificială, în Raportul său din 8 aprilie 2019, a reținut că „inteligența artificială se referă la sistemele care prezintă un comportament inteligent prin analiza mediului lor și întreprinderea de acțiuni – cu un anumit grad de autonomie – pentru atingerea unor obiective specifice. Sistemele bazate pe inteligență artificială pot fi pur bazate pe programe pentru calculatoare, acționând în lumea virtuală (de exemplu, asistență vocală, analiză de imagini, motoare de căutare, sistemele de recunoaștere a vorbirii și a feței) sau încorporate în dispozitive hardware (roboți avansați, mașini autonome, drone sau aplicații de Internet)”^[124].

Comisia Europeană în propunerea de Regulament privind inteligența artificială din 21 aprilie 2021 a adoptat însă o altă definiție. Astfel, conform Comisiei (art. 13 din propunere) sistem de inteligență artificială (sistem IA) înseamnă „un software care este dezvoltat prin una sau mai multe dintre tehnicile și

^[123] A. Bensamoun, *Droit de l'intelligence artificielle*, lucrare a 19 autori realizată sub coordonarea profesorilor Alexandra Bensamoun, Gregoire Loiseau, capitolul 9, LGDJ, Paris, p. 236.

^[124] The European Commission's, „High-level expert group on artificial intelligence. a definition of ai: main capabilities and scientific disciplines. Definition developed for the purpose of the deliverables of the High-Level Expert Group on AI”, 18 decembrie 2018, pe https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ai_hleg_definition_of_ai_18_december_1.pdf. Grupul a fost constituit dintr-un număr de 52 de experți.

abordările enumerate în anexa I și care, pentru un anumit set de obiective definite de om, poate genera rezultate precum conținuturi, previziuni, recomandări sau decizii care influențează mediile cu care interacționează”^[125]. Conform Anexei I, tehnicile și abordările vizate sunt, în esență: de învățare automată, inclusiv învățarea profundă, logică și cunoaștere, sisteme de raționament și de expertiză și statistice, metode de căutare și de optimizare.

Motivul pentru care Comisia, în propunerea sa de Regulament, nu și-a însușit definiția Grupului de experți țin, credem noi, de viziunea de ansamblu a Comisiei care consideră că nu există (încă) inteligență artificială generală (cea care are capacitatea de a analiza mediul și de a acționa autonom) și de faptul că redefinirea ei de o manieră simplificată s-a impus ca urmare a solicitării „părților interesate” care au fost făcute în cele 1.215 contribuții primite după consultarea publică demarată și desfășurată în perioada 19 februarie – 14 iunie 2020. Comisia, prin propunerea sa, manifestă în mod special preocuparea față de riscurile utilizării inteligenței artificiale, propunând interzicerea unor practici „dăunătoare” bazate pe inteligență artificială (manipularea utilizatorului, exploatarea grupurilor vulnerabile, testarea de către guverne a gradului de încredere al persoanelor fizice, unele sisteme de biometrie).

Inteligența artificială, astfel cum este definită prin propunerea de Regulament a Comisiei, nu credem că ar putea fi și creatoare, în sensul dreptului de autor, iar dacă definiția va fi adoptată în această formă, inteligența artificială rămâne, credem, la statutul de program pentru calculator. Or viața demonstrează că inteligența artificială, într-un sistem fizic adecvat (calculator, robot, altă mașină) creează.

Definiția adoptată de participanții la Școala de vară de la Dartmouth din anul 1956 merită a fi amintită și ea întâi de toate (dar nu doar pentru aceasta) pentru că aparține celor care au creat denumirea de „inteligență artificială”. Conform acestora, inteligența artificială este „știința de a face mașini să facă ceea ce ar face omul cu o anumită inteligență”^[126] ori „construcția de programe de calculator care se angajează în sarcini care, pentru moment sunt îndeplinite mai satisfăcător de către ființe umane, deoarece necesită procese mentale la nivel înalt cum ar fi învățarea perceptivă, organizarea memoriei și a raționamentului critic”. Și constatăm că ambele definiții pun accent pe abilitatea omului de a face mașina inteligentă, iar nu pe inteligența artificială a mașinii înseși.

Nouă ne pare a avea un grad mai mare de generalitate și, în consecință, mai acceptabilă, definiția dată inteligenței artificiale în Enciclopedia britanică, o definiție care este reprodusă în cărțile de specialitate, fie că sunt de popularizare

^[125] Regulament de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Legea privind inteligența artificială) și de modificare a anumitor acte legislative ale Uniunii.

^[126] *Apud* N. Enser, *Conscience de la création et droit d'auteur*, LexisNexis, 2022, p. 242. Lucrarea este o teză de doctorat (premiată), coordonatoare fiind doamna Alexandra Bensamoun.

științifică, fie că sunt lucrări în domeniul dreptului. Conform acesteia, „inteligenta artificială este capacitatea unui calculator sau a unui robot controlat de calculator, de a îndeplini sarcini care sunt asociate ființelor inteligente”^[127], adică ființelor care se pot adapta la circumstanțe în schimbare”. În alte cuvinte, inteligența artificială este „abilitatea mașinii de a îndeplini sarcini despre care se crede că necesită inteligență umană”^[128].

Interesantă ne pare și definiția dată de Samir Merabet inteligenței artificiale, văzută ca un „sistem informatic capabil să efectueze o alegere autonomă, distinctă de cea a persoanei care l-a conceput sau care îl utilizează”^[129]. O definiție care pune accent pe capacitatea sistemului (a inteligenței artificiale) de a acționa autonom și diferit față de modul în care ar fi acționat creatorul sau utilizatorul, ceea ce implică și capacitatea de a crea.

Credem că de o manieră simplă și acoperitoare se poate spune că inteligența artificială este abilitatea mașinii de a face, autonom, lucruri pe care le face omul inteligent. Pentru a fi calificată ca „inteligentă artificială” este necesar să existe un sistem complex conferindu-i capacitatea de a acționa efectiv, de a fi autonom, respectiv de a acționa fără a avea în spate creatorul sau utilizatorul.

Dar este cu adevărat inteligentă o mașină care poate face aceste lucruri? A admite, la acest moment, că există cu adevărat o inteligență artificială, adică o mașină capabilă să învețe și să execute autonom sarcini specifice omului, este prea devreme, afară de cazul în care viziunea asupra a ceea ce este inteligența în sine și a diferenței dintre inteligența umană și cea artificială se va schimba fundamental. Sunt mulți (nu și majoritari) cei care cred că aceasta există deja și există deja o mână (mică?) de oameni care câștigă sume uriașe pe seama a ceea ce numim „inteligentă artificială”.

Inteligența artificială poate face multe. Și dacă nu poate (și nu va) depăși inteligența omului, această lipsă este (va fi) suplinită de viteza cu care poate acționa și rezolva sarcinile, depășind net omul la acest capitol.

Va fi însă această inteligență artificială aptă vreodată să creeze la fel ca omul? Să creeze nu imitând omul în ceea ce acesta a făcut deja, pentru că aceasta ar însemna doar reproducere mecanică a operei altuia, ci să creeze singură (autonom), din voință și conștiință proprie, *ex nihilo*, să facă alegeri?

§11. Creațiile intelectuale și creatorul ființă umană

Creație, inteligență, intelect, alegere, conștiință și cunoștințe bogate, intenție, combinații care au sens sunt cuvintele definitorii ale autorului creatorul

^[127] L.M. Stănilă, *Inteligența artificială. Dreptul penal și sistemul de justiție penală. Amintiri despre viitor*, Ed. Universul Juridic, București, 2020, p. 35.

^[128] *Enciclopedia Universală Britanică*, Ed. Litera, vol. 8, f. 102.

^[129] S. Merabet, *Vers un droit de l'intelligence artificielle*, Dalloz, Paris, 2020, p. 60.

ființă umană. Dar procesul psihologic care stă la baza creativității umane este greu de identificat. Și este greu de mecanizat.

În dreptul comun al bunurilor nu interesează cine a realizat obiectul asupra căruia există și se exercită dreptul, dar în cazul bunurilor intelectuale (operele protejate prin drept de autor), acest lucru este important, pentru că dreptul de autor se naște din faptul creării operei (sub condiția ca aceasta să fie originală) și pe seama unicului și adevăratului creator, succesorii acestuia nedobândind calitatea de autor și neavând ei înșiși drepturi morale, atunci când le exercită (pe cele permise de lege) ei acționând ca mandatar (legali) ai autorului. Pentru a fi protejată, opera trebuie să fie rezultatul unui proces creativ propriu, personal, în care munca fizică depusă este relevantă doar pentru că aceasta dă formă exterioară operei.

Creator și titular al drepturilor recunoscute asupra operelor create poate fi numai cel care a creat opera, cel care a acționat și a creat conștient, deliberat având capacitatea de a face alegeri. Calitatea de creator = autor presupune voința de a crea, de aceea pentru a fi susceptibile de protecție juridică operele trebuie să fie „rezultatul unui demers conștient și planificat pus în practică”^[130], a unui act de voință intențional, comis cu scopul de a crea ceva nou și/sau original, ceva ce nu a existat anterior, acest demers fiind factor comun pentru orice act creator. A crea ceva ce nu a existat înainte este un act propriu omului și deși nici natura nu-i lipsită de creatori, este greu de spus că alte ființe decât oamenii „crează” intelectual.

Hazardul își are rolul lui în procesul creativ, dar în lipsa minții omului care să transforme întâmplarea în creație intelectuală, rezultatul nu poate fi protejat prin drept de autor. O piatră pe care a șlefuit-o natura, un trunchi de copac ori o rădăcină care au căpătat forme inedite, pot fi materie primă pentru opere, dar în lipsa intervenției omului, acesta nu va putea revendica pentru sine un drept de autor pentru ceea ce întâmplarea i-a scos în cale. Hazardul nu este o frână în calea creației, însă este necesar ca omul să identifice ceea ce a creat, pentru ca apoi să se poată revendica proprietatea bunului său^[131].

În cazul creațiilor asistate de mașină, este greu de spus, oricât de mare ar fi nivelul contribuției asistentului, că mașina acționează autonom, de aceea credem că titular de drepturi nu poate fi altul decât omul care cere mașinii ce să facă, deși nu îi poate spune și cum să facă. Producțiile audio-video chiar realizate în întregime astfel nu sunt atribuite, până la această dată, mașinii, ci omului din spatele ei.

^[130] M. Buydens, *op. cit.*, 2012, p. 206. Doamna Buydens susține însă (pp. 211-212) că „șansa sau necesitatea nu sunt niciodată creative”. Or cel puțin în cazul invențiilor, necesitatea este aceea care generează cercetarea și rezolvarea problemei.

^[131] N. Binctin, *op. cit.*, p. 18.

Capacitatea omului de a crea nu poate fi pusă în discuție. Dar auctorialitatea creatorului om a trecut în istoria sa prin momente asemănătoare celor pe care le trăiește inteligența artificială acum, argumentele împotrivirii la recunoașterea omului ca fiind creator fiind asemănătoare celor care azi se opun la recunoașterea calculatorului ca autor/creator.

Precum se știe, Biserica creștină (dar nu este doar cazul ei^[132]) a fost mai mult de un mileniu în existența sa, ostilă ideii de om = creator, asumarea unei astfel de calități fiind considerată erezie pentru că ea contrazice ideea de Dumnezeu Atotcreator și nu sunt puțini cei care au fost arși de vii în focul cărților lor sau care au avut ocazia (norocul) de a asista (doar) la arderea lucrărilor lor. Un teolog important (prin lucrările sale) al Bisericii Creștine, Richard de Saint Victor^[133] spunea că **sarcina autorului nu era aceea de a crea**, ci doar aceea de a transmite ceea ce au avut alții de spus înaintea lui. El își cerea scuze atunci când emitea opinii personale, considerând necuviincioasă o astfel de abordare, pentru că „nu este obiceiul nostru de a îndrăzni să tragem ceva din propria noastră judecată sau să facem declarații ca și cum am fi un auctor, în special despre subiecte importante și foarte profunde”^[134]. Cum bine se știe, ostilitatea Bisericii față de creatori s-a stins în cele din urmă, iar azi nu se poate contesta rolul istoric al Bisericii Creștine în afirmarea științei și a creativității, Biserica însăși având creatori faimoși nu doar în domeniul operelor teologice.

Cuvântul „creație” nu era folosit de greci, aceștia utilizând cu un înțeles asemănător cuvântul „téchnē” (τεχνη) care înseamnă abilitate, iscusință, pricepere, știința ori tehnica de a construi, de a face unelte, arme, de a prelucra lemnul, bronzul, marmura și aurul. Cuvântul are, precum se vede, același înțeles azi, iar din combinarea acestuia cu un alt cuvânt bine cunoscut în știință, cuvântul „logos”, a rezultat un alt termen larg folosit, inclusiv în conexiune cu inteligența artificială: „tehnologia”.

În limba latină exista cuvântul „creatio”, desemnând: nașterea, procrearea, autorul, întemeietorul sau creatorul, sensuri care s-au păstrat și azi. În dreptul proprietății intelectuale, creația presupune activitate inteligentă, activitate spirituală și dintre toate aptitudinile omului cea mai specific umană este inteligența (care are ca termeni sinonimi pe aceia de deștept, ager, pătrunzător), această calitate fiind, de altfel și cea mai importantă, pentru că ea transformă omul biologic în Homo Sapiens. Inteligența, care diferă de la un om la altul, nu este ceva material. Este un concept abstract și greu de definit, iar în practică se

^[132] Bibliocidul are o lungă istorie, egiptenii și chinezii având o tristă prioritate în arderea cărților.

^[133] Richard de Saint Victor (1110-1173), teolog de origine scoțiană sau irlandeză, autor a 33 de lucrări în domenii diverse (teologie, artă, filozofie, istorie). A fost în ultimii 10 ani ai vieții sale stareț al mănăstirii Saint Victor din Paris.

^[134] *Apud* M. Buydens, *op. cit.*, p. 93.

analizează doar comportamentele, manifestările și diferențele individuale, nu inteligența însăși.

Omul inteligent nu este în mod obligatoriu, intelectual și creator, noțiunile, în pofida legăturii strânse dintre ele, nefiind identice, mai ales în plan psihologic. Este însă adevărat că în limbajul comun, dar și în limbajul juridic, cele două noțiuni (inteligența și intelectul) sunt considerate similare dovadă stând faptul că ele sunt definite asemănător și prin utilizarea acelorași termeni sau a unor termeni apropiați: **inteligent** = înzestrat cu inteligență, deștept, ager, pătrunzător; **inteligentă** = capacitatea de a înțelege ușor și corect, de a sesiza esențialul, de a rezolva probleme noi pe baza experienței dobândite, deșteptăciune; **intelect** = capacitate de a gândi și de a cunoaște, de a avea o activitate rațională, de a opera cu noțiuni, rațiuni, minte, **intelectual** = care se referă la activitatea minții, dar și persoana care are o pregătire temeinică și lucrează în domeniul artei, al științei, al tehnicii.

Spre deosebire de inteligență, o stare cu care omul se naște sau nu (studii ale cercetătorilor americani au demonstrat că 98% dintre copii se nasc genii, dar că la maturitate doar 2% dintre aceștia își păstrează genialitatea^[135]), intelectul este inteligența pusă în acțiune, este creativitatea însăși, este puterea de a crea și de a inova. Aceasta înseamnă că inteligența este statică, în timp ce intelectul este o stare dinamică, este manifestarea puterii creatoare, este un potențial observabil și dezvoltabil.

Viața demonstrează că nu toți oamenii inteligenți sunt și creativi (Einstein este un bun exemplu: autor de teorii și demonstrații geniale, a realizat invenții fără valoare) și că inteligența extremă nu este însoțită obligatoriu de creativitate extremă, dar un anumit nivel de inteligență este necesar pentru o creativitate superioară.

Intelect înseamnă capacitatea de a gândi, de a observa, de a învăța și de a cunoaște, de a avea o activitate rațională, de a opera cu noțiuni abstracte, de a imagina și de a concepe lucruri noi, de a îmbrăca ideile într-o formă originală, de a identifica și de a da descoperirilor științifice utilitate practică. Dar dacă toți oamenii au intelect, au capacitate intelectuală, nu înseamnă și că toți oamenii desfășoară activitate intelectuală în sensul dreptului proprietății intelectuale. Pentru a desfășura o astfel de activitate este nevoie de mai mult.

Activitate de creație intelectuală desfășoară cei obsedați de dorința de cunoaștere și de frumos, căutătorii neliniștiți a ceea ce există deja spre a adăuga ei înșiși la ceea ce este, descoperitorii unor legi și fenomene ale naturii necunoscute anterior și a căror utilitate le identifică prin creațiile noi și utile, sunt cei care creează original, se reprezintă pe ei în opere. Sunt cei care fac lucruri noi, originale, utile. Actul creației este un act de voință cu scopul de a produce

[135] <https://adevarul.ro/life-style/stil-de-viata/nasa-nastem-genii-sistemul-educatie-nebloche>.

ceva original, ceva nou, ceva ce nu a mai existat, prin activitate intelectuală, omul fiind (singura?!) sursă a bunurilor intelectuale. Dreptul asupra acestor bunuri se naște în urma unui act creator al artistului, al omului de știință ori, după caz, al inventatorului.

Dreptul proprietății intelectuale are în centrul său actul creativ, un act propriu omului dotat cu inteligență, cunoștințe, imaginație, putere creatoare. Necesitatea protecției prin legi speciale a drepturilor creatorilor derivă din specificul muncii intelectuale și din particularitățile produselor (bunurilor) intelectuale: imateriale sau incorporale sau intangibile (în sens clasic, în realitate ele fiind perfect perceptibile cu ajutorul sau prin intermediul altor simțuri decât celui tactil și sunt perceptibile chiar și atunci când nu sunt fixate), infinite cantitativ și cu o rată de creștere care depășește posibilitatea de a afla chiar și numai existența lor, utilizabile concomitent oriunde în lume și de un număr infinit de persoane, bunuri al căror consum este de regulă neconcurențial (operele de artă plastică reprezintă o excepție, dar nu și absolută, de vreme ce accesul la acestea este posibil în alte variante decât aceea a deținerii exemplarului original) și prin care se aseamănă cu utilitățile publice.

§12. Poate fi inteligența artificială creatoare în sensul dreptului de autor?

Când vorbim de inteligența artificială, noi avem în vedere sistemul informatic în ansamblu (calculator, rețele neurale, algoritmi, robot dotate cu programele adecvate) care are capacitatea de a executa sarcini pe care în mod obișnuit le fac oamenii (inteligența naturală) și aici încercăm să-i identificăm caracteristicile spre a ști dacă aceasta va concura sau nu cu omul în activitatea de creație. Dacă va realiza sau nu opere susceptibile de a fi protejate prin drept de autor.

Dacă s-ar reduce la puterea cognitivă, atunci concluzia ar fi categorică: da, inteligența artificială este posibilă și există. Robotul Sophia a dat un răspuns bun pentru demonstrație: „eu sunt un copil, dar sunt deja o enciclopedie”. Dar inteligența artificială nu se reduce la puterea cognitivă. Ea mai înseamnă puterea de a se adapta învățând și de a-și modifica procesele de gestiune a informațiilor în scopul luării deciziilor. Înseamnă autonomie în acțiune, înseamnă conștiință, inclusiv cu privire la propria existență, intenționalitate, voință proprie de a acționa, înseamnă puterea de a acționa rațional, dar și sentimental.

Inteligența este un cumul de inteligențe, de părți care împreună dau întregul. Este vorba, între altele, de inteligența: lingvistică (adică aptitudinea de a gândi și vorbi în cuvinte), kinetică (aptitudinea de a folosi corpul pentru mișcare, pentru a realiza activități fizice, de a transmite mesaje/informații prin „limbaj corporal”), logico-matematică (de a gândi analitic, de a calcula, măsura,

rezolva probleme, de analiză a cauzelor și consecințelor unor fenomene), muzicală (de a înțelege sunetele, de a aprecia armonia lor), naturalistă (de a înțelege lumea înconjurătoare și de a fi sensibil în fața viului), existențială (de a analiza și evalua viața, nașterea și moartea, destinul) interpersonală (capacitatea de a interacționa cu alții), spațială (de a avea mental o reprezentare a lumii) etc.

Atașați ideii de creator = om, adică de persoană dotată cu inteligență naturală, având conștiință, voință, sensibilitate, rațiune și emoții, dar și cu suflare, ne este inconfortabil să acceptăm că poate exista un altfel de creator, că o mașină ar putea crea conștient din proprie voință și nu doar reproduce, de a concura sau chiar de a lua locul omului și nu doar de a executa comenzile acestuia. Nu suntem singurii care gândesc astfel, dar viața ne contrazice deja. Și i-a contrazis și pe autorii unui studiu întocmit în anul 2013 care, fără a exclude posibilitatea ca mașinile să devină creative, dar reținuți în capacitatea oamenilor de a afirma valorile noastre creative (schimbătoare) suficient de clar încât să poată fi codificate într-un program pentru calculator, au afirmat că „În absența unor soluții ingineresti pentru a depăși această problemă, pare puțin probabil ca ocupațiile care necesită un grad ridicat de inteligență creativă să fie automatizate în următoarele decenii”^[136].

Testele Turing (testul a fost conceput de Alan Turing în anul 1950 pentru a face diferența dintre om și mașină, pentru a testa comportamentul inteligent al mașinii și a-l compara cu cel uman), deși a fost trecut de multe calculatoare^[137], nu i-a convins pe mulți că interlocutorul ar fi un om, și nu un calculator. Dar în anul 2014, un chatbot^[138] numit Eugene Goostman a „păcălit” în conversațiile sale mai mulți oameni reali, iar în anul 2018, un telefon dotat cu programul Duplex Inside Assistant, cunoscut ca Google Duplex, a făcut o rezervare la restaurant și a convins interlocutorul, fiindă umană, că vorbește cu un om.

§13. Va fi inteligența artificială un creator asemeni omului?

Inteligența artificială de nivelul trei, cea generală, puternică se afirmă deja, credem, ca una care creează, dar care la acest moment al dezvoltării ei și al reglementării legale nu poate fi titular de drepturi de autor. Se poate spune că inteligența artificială poate inventa fără a avea calitatea de inventator, de creator de opere artistice sau științifice, fără calitatea de autor, pentru că pur

^[136] Carl Benedikt Frey și Michael Osborne Studiul este disponibil pe https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf, p. 26.

^[137] Începând cu programul ELIZA al lui Joseph Weizenbaum, în anul 1966.

^[138] Chatbot sau chatterbot, inventat de Michael Mauldin în anul 1994, este o aplicație pentru calculator (software) pentru automatizarea conversațiilor cu clienții și interacționarea cu ei prin intermediul platformelor de mesagerie.

și simplu legea nu-i recunoaște astfel de calități. Dar chiar și dacă nu se va schimba nimic în lege în viitorul apropiat cu privire la drepturile inteligenței artificiale, o schimbare tot trebuie să se producă în curând, pentru că inteligența artificială schimbă modul nostru de a crea, relația dintre autorul persoană fizică și opera sa, trebuie să modifice concepția asupra criteriului originalității (dar și condițiile de noutate și activitate inventivă în domeniul invențiilor) și dreptul moral al autorului. Inteligența artificială a tulburat apele (oricum nu prea limpezi) dreptului de autor.

13.1. Autorul sau autorii „Portretului lui Edmond de Belamy”

În anul 2018 o mașină înzestrată cu inteligență artificială a realizat, singură, în întregime, o operă de artă plastică, „Portretul lui Edmond de Belamy”. Opera s-a vândut prima dată pentru 10.000 de Euro lui Nicolas Laguero-Lassere și a doua oară la o licitație organizată de Christie`s la New York pentru suma de 432.500 de dolari, prețul de pornire fiind de 12.000 de dolari. Programul pentru calculator a fost realizat de trei francezi (Obvious) și a „strâns” un număr de 15.000 de tablouri realizate în secolele XIV-XX, în „învățătura” sa, aceasta fiind o importantă bază de date la dispoziția calculatorului pentru prelucrare. Cum pictura este inexpressivă, calificarea ei ca operă de artă plastică este contestată, ca și aceea de artist a mașinii. Computerul „ar trebui să reproducă conștiința umană înainte de a putea reproduce ceea ce oamenii numesc artă (...) arta este un fel prin care conștiința se exprimă pe sine (...)”. Oamenii au apreciat însă tabloul de vreme ce s-a plătit un preț atât de mare pentru el, iar valoarea artistică nu este relevantă în dreptul de autor, care protejează în egală măsură operele independente de valoarea lor și chiar neterminate. Iar primul cumpărător al tabloului a spus că uimitor este faptul că cei trei nu știau nimic despre artă și că aceștia sunt nebuni, dar geniali^[139].

Se pun, desigur, mai multe întrebări: cine este autorul, dacă opera este originală și protejabilă, cine este titularul drepturilor, dacă această operă generează drept de suită și lista poate continua.

Autorii programului Hugo Caselles (informatician), Gauthier Vernier și Pierre Fautrel (cu experiență în afaceri) sunt ei înșiși confuzi. Și aceasta pentru că, pe de o parte, susțin că „suntem artiști cu un alt tip de pensulă. Pensula noastră este un algoritm dezvoltat pe un computer”, iar pe de altă parte că „portretul nu este rezultatul minții umane. Formula algebrică plasată în locul semnăturii în partea de jos a lucrării marchează o premieră în domeniu”.

În plus, potrivit legii franceze a dreptului de autor (art. L113-1, în legea română a dreptului de autor, textul corespunzător fiind în art. 4), autor se pre-

[139] https://www-reuters-com.translate.google.com/article/us-france-art-artificial-intelligence-idUSKCN1M1222?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ro&_x_tr_hl=ro&_x_tr_pto=sc.

zumă a fi persoana sub numele căreia opera a fost adusă la cunoștința publicului, or autorii programului nu doar că au arătat că nu sunt ei autorii, dar au și subliniat că semnătura este o formulă algebrică, iar aceasta aparține autorului. Și nu putem considera această formulă ca fiind o formă de pseudonim de vreme ce autorii programului nu numai că nu-și asumă opera, ci o și atribuie calculatorului.

Adăugăm că potrivit legii franceze, operele de artă plastică revândute generează un drept de suită (art. L122-8 din CPI și art. 24 din Legea română a dreptului de autor) și că, în speță, la licitația Chritie`s tabloul era la a doua vânzare, aceasta fiind, așadar, generatoare de dreptul special recunoscut în favoarea artiștilor plastici, și anume dreptul de suită.

Cum dreptul de suită aparține autorului operei, potrivit celor arătate mai înainte, formal, dreptul aparține inteligenței artificiale, dar aceasta nu are potrivit legii calitatea de autor care, în actualul stadiu al reglementării nu poate aparține decât creatorului persoană fizică.

13.2. Robotul Rembrandt

Rembrandt este personaj important în dreptul de autor pentru multe motive, iar aici am aminti doar câteva: și-a semnat tablourile asumându-și în acest fel paternitatea, a semnat și tablouri executate de alții (ucenicii săi) sau pe care le-a „revizuit” el însuși, atribuindu-și în mod fals calitatea de autor, este victima unui număr uriaș de contrafaceri (numai în SUA figurează în registre cu 9.428 de tablouri, în realitate, doar 300-350 sunt considerate autentice cu certitudine, alte aproximativ 300 fiind incerte). Dar și pentru că una dintre operele sale, „Rondul de noapte”, având inițial dimensiuni de aproximativ 5 metri x 4 metri, a fost mutilat prin tăiere pe toate marginile acestuia pentru că nu avea loc pe un perete al Primăriei din Amsterdam unde fusese mutat în anul 1715 și vandalizat de două ori prin tăiere (în anii 1911 și 1975) și o dată prin stropire cu acid în anul 1999, fiind supusă de fiecare dată restaurării. Cu banii primiți pentru această lucrare (1600 de guldeni), Rembrandt și-a cumpărat un palat, dar cum bine se știe, Rembrandt a murit singur și sărac pentru că, din cauza nemulțumirilor celor reprezentați în tablou și care se doreau toți a fi figuri centrale și a altor scandaluri legate de viața sa, el nu a mai primit comenzi importante. La 300 de ani după amputarea suferită în anul 1715 (60 cm din partea stângă plus 7 de centimetri din partea dreaptă și 22 cm din partea de jos și alți 13 din partea de sus, dar se pare că aceasta nu a fost singura amputare suferită), tabloul a fost reconstituit cu ajutorul inteligenței artificiale. În urma reconstituirii cu ajutorul inteligenței artificiale în tablou apar alte două

personaje (identificate în original după o copie a tabloului^[140]), opera devenind în urma reconstituirii mult mai dinamică.

Mașina (inteligența artificială) a fost programată de un cercetător al muzeului pentru a recrea fiecare pixel în stilul lui Rembrandt, iar tehnologia a implicat rețele neurale pentru recunoașterea și reconstruirea imaginilor^[141]. În acest caz, nu se poate discuta decât despre eventuale drepturi asupra ceea ce s-a readăugat picturii mutilate în anul 1715, respectiv, alte două personaje, dar legile dreptului de autor nu recunosc restauratorilor drepturi distincte. Așadar, oricât de important a fost rolul robotului în refacerea „Rondului de noapte”, drepturile de autor aparțin unicului și adevăratului creator al tabloului.

Un proiect controversat este cel numit „Noul Rembrandt”, constând în realizarea unui program care să-l înțeleagă pe Rembrandt pe baza utilizării geometriei, a recunoașterii faciale, a compoziției și a materialelor pentru pictură și care a realizat un tablou intitulat „Următorul Rembrandt”. Entuziaștii spun că autorii programului (la care au lucrat 18 ani) au realizat un exercițiu fascinant, că ei merită credit pentru că s-au străduit să identifice caracteristicile care fac din Rembrandt un Rembrandt, că acesta este un mod de a-l ține în viață pe celebrul pictor olandez și că dacă inteligența artificială și-a făcut loc în muzică, nu există nici un motiv pentru care același lucru să nu se întâmple în artele vizuale. Criticii, și ne numărăm printre aceștia, cred însă că numai un Rembrandt poate crea un Rembrandt^[142].

13.3. Robotul scriitor/poet?

În mai 2017 a fost publicată în China prima carte de poezii scrisă de o inteligență artificială, un program al Microsoft. Programul Xiaoice (Microsoft Little Ice) a scris peste 10.000 de poezii în 2.760 de ore dintre care 139 au fost alese pentru publicarea în volumul intitulat „Sunshine Misses Windows”.

Pentru a le scrie, inteligența artificială a studiat poeziile scrise de peste 500 de poeți începând cu anul 1920, unei inteligențe umane fiindu-i necesari pentru a face același lucru, aproximativ 100 de ani. Cele selectate exprimă emoții specific umane precum singurătatea, tristețea sau bucuria.

Inteligența continuă să publice poezii scrise de ea sub pseudonime și sunt puțini cei care nu au fost păcăliți, respectiv că nu au crezut că versurile sunt scrise de om. Dar în timp ce editorii sunt entuziasmați susținând că „procesul este același ca pentru un poet adevărat”, poeții adevărați susțin că o mașină nu

^[140] Executată de pictorul Gerrit Lundens în anul 1655, la comanda unuia dintre personajele centrale ale tabloului.

^[141] <https://playtech.ro/2021/arta-si-inteligenta-artificiala-cum-una-o-ajuta-pe-cealalta/>.

^[142] <https://www.google.com/search?q=the+next+rembrandt&oq=&aqs=chrome.1.69i59i45O18.291940366j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8>.

poate înlocui un om în acest domeniu, pentru că nu poate scrie cu spiritul necesar. Noi nu credem nici că emoțiile dezvăluite de poeziile scrise de Xiaoice pot fi considerate emoții specific umane, că sunt adevărate^[143].

13.4. Robotul inventator?

Ne oprim puțin și asupra invențiilor pentru motivul că fără a fi prevăzute ca atare în legile invențiilor, în favoarea inventatorilor sunt recunoscute și astfel de drepturi (dreptul la calitatea de inventator, dreptul de a-i fi indicat numele în brevetul eliberat, în acte și în publicații științifice, dreptul de prioritate), dar și pentru motivul că noi credem că dreptul de inventator se naște, ca și dreptul de autor, din faptul creației. Este adevărat că drepturile morale ale inventatorilor nu sunt reglementate și că în invenții personalitatea inventatorului nu se poate manifesta foarte puternic, iar aceste „lipsuri” le conferă aparența de drepturi slabe, dar așa cum vom vedea în cele ce urmează, acest lucru nu este adevărat. Ne-am oprit asupra acestora și pentru motivul că în cazul invențiilor realizate de mașini dotate cu inteligență artificială, s-a solicitat în fața unor oficii naționale, eliberarea de brevete de invenție, existând o jurisprudență importantă cu privire la inventatorul non-uman, care va constitui, probabil, argument și pentru soluțiile ce vor fi adoptate pentru operele realizate de inteligența artificială protejabile (sau nu) prin drept de autor.

Stephan Thaler este un inventator cu multiple invenții brevetate de Oficiul European de Brevete (OEB) și Oficiul pentru Patente și Mărci al Statelor Unite (USPTO), cele mai multe bazate pe aplicații ale rețelelor neuronale. Domnul Thaler este și autor al unor experimente considerate convingătoare pentru posibilitatea realizării unei inteligențe artificiale cu adevărat creative^[144], dar și creatorul unei mașini inteligente numită Device for the Autonomous Bootstrapping of Unified Sentience – DABUS, capabilă să inventeze și să creeze ea însăși. Noi credem că, solicitând brevetarea celor două invenții ale sale în diverse jurisdicții, domnul Thaler a făcut, mai degrabă, un test al poziției jurisdicțiilor specializate cu privire la brevetarea invențiilor realizate de inteligența artificială și/sau o încercare de spargere a barierei la brevetarea invențiilor realizate de inteligența artificială. Și spunem acest lucru pentru că, pe de o parte, simpla indicare a sa ca autor al invențiilor realizată de mașina creată de el ar fi avut de consecință îndeplinirea cerinței de admisibilitate a cererii de brevet constând în indicarea autorului, iar pe de altă parte, pentru că prin obiectul celor două invenții, acestea nu par importante și probabil că nu ar fi îndeplinit condițiile

^[143] <http://en.people.cn/n3/2017/0531/c90000-9222463.html>.

^[144] https://imagination-engines-com.translate.google/founder.html?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ro&_x_tr_hl=ro&_x_tr_pto=sc.

de noutate și activitate inventivă pentru a fi brevetate. Așadar, miza cererilor sale pare a fi fost testul, iar nu brevetarea celor două invenții minore.

Începând cu anul 2018, Stephan Thaler a depus în diverse jurisdicții (Africa, Australia, Europa și SUA) cereri de brevetare a două invenții (container de alimente și dispozitiv de atenționare mărită) și a indicat ca inventator al acestora pe DABUS. Cu ezitări în unele jurisdicții, cererile lui Thaler au fost respinse, motivele pentru care această soluție a fost adoptată fiind în esență aceleași: (i) solicitantul nu a indicat numele inventatorului, (ii) o mașină (o inteligență artificială) nu este persoană în sensul legilor în vigoare și (iii) o mașină nu poate fi inventator.

Notăm că solicitantul a indicat mașina ca fiind inventatorul și în urma solicitărilor oficiilor investite cu soluționarea cererilor de brevetare și că acesta și-a menținut cererea de brevetare, astfel cum a fost formulată (cu indicarea DABUS ca inventator), adăugând că invențiile sunt creații exclusive ale mașinii și că invențiile îndeplinesc condițiile de noutate și de activitate inventivă.

Cererile de brevet depuse în Australia au avut un traseu puțin mai sinuos. Oficiul australian de brevet a respins cererea de brevetare pentru neindicarea autorului persoană fizică. Prima instanță de judecată sesizată (Curtea Federală a Australiei) prin hotărârea din 30 iulie 2021^[145] (pronunțată de un singur judecător) a decis că deși legea australiană prevede că inventator este o persoană, aceasta „nu implică faptul că un inventator trebuie să fie o persoană în conformitate cu legea în general” (parag. 210), substantivul inventator făcând parte din aceeași categorie cu cuvintele „controller”, „regulator” și „colector”, că „numele inventatorului poate fi non-uman” (parag. 222) și că legea nu poate fi interpretată așa cum a făcut Oficiul, ci în sensul „numele unui inventator uman (dacă este cazul)” și a conchis că „în opinia noastră, un inventator, astfel cum este recunoscut în temeiul legii, poate fi un sistem sau un dispozitiv de inteligență artificială” (parag. 226)^[146].

La data de 13 aprilie 2022 un complet de 5 judecători ai Plenului Curții Federale a Australiei a anulat Hotărârea din 30 iulie 2021, prin decizia pronunțată, subliniind că sunt în dezacord cu concluzia la care a ajuns judecătorul primar, reținând că respingerea cererii de brevetare formulată de S. Thaler se justifică prin faptul că istoricește, legile invențiilor au avut în vedere „inventatorul real” care nu poate fi decât o persoană fizică, că dreptul la brevet se bazează pe o invenție care provine din mintea unei persoane fizice, iar scopul legii și a dreptului conferit este acela de a recompensa ingeniozitatea umană și

^[145] *Thaler vs. Commissioner of Patents* [2021] FCA 879 (fedcourt.gov.au).

^[146] Este adevărat, considerentul continuă oarecum confuz, arătându-se că „un astfel de inventator non-uman nu poate fi nici un solicitant pentru un brevet, nici un concedent al unui brevet. Deci, să dețină este în concordanță cu realitatea tehnologiei actuale. Este în concordanță cu legea. Și este în concordanță cu promovarea inovării”.

că acestea sunt și motive pentru care validitatea unui brevet obținut prin fraudă, sugestie falsă sau denaturare, poate fi contestată.

În Decizia sa din 13 aprilie 2022, Curtea a subliniat și faptul că nu i s-a cerut să se constate faptul că S. Tahler ar fi inventatorul invențiilor pe care el le atribuie DABUS și că această problemă rămâne deschisă, părând a sugera că ar trebui recunoscută calitatea de inventator în favoarea autorului programului pentru calculator sau ar trebui să se verifice în concret și dacă inventatorul uman nu ar putea demonstra că invenția s-ar fi putut realiza fără implicarea sa. Curtea a ridicat însă mai multe probleme care sunt sugestii pentru legiuitori. Astfel, Curtea a observat că se pun următoarele probleme cu privire la invenții și inteligența artificială:

(a) redefinirea noțiunii de „inventator” pentru ca aceasta să cuprindă și o entitate non-umană (de exemplu, sistemul AI);

(b) reformularea condiției „pasului inventiv” al invenției pentru care se solicită brevet;

(c) regândirea dreptului la brevet pentru invențiile concepute de entități non-umane; și

(d) reevaluarea motivelor pentru care se poate contesta validitatea unui brevet, în particular pentru cazul invențiilor realizate de mașini inteligente.

O cerere similară de brevet depusă de domnul S. Tahler la Oficiul European de Brevete a fost, de asemenea, respinsă, la data de 21 decembrie 2021, Camera de Apel a Oficiului (care judecă în primă și ultimă instanță în procedurile OEB), prin hotărârea pronunțată^[147], făcând repetate trimeri la art. 81 și art. 60(1) din Convenție Brevetului European^[148], că din interpretarea cadrului legal care guvernează sistemul european de brevete reiese că inventatorul desemnat într-un brevet european poate fi numai o persoană fizică, acesta fiind un „standard internațional” aplicat și de instanțe naționale. Câtă vreme desemnarea unui inventator este obligatorie și generatoare de efecte juridice, inventatorul nu poate fi decât o persoană cu capacitate de folosință, care să-și poată asuma drepturi și obligații de care sistemele de inteligență artificială nu se

^[147] <https://www.google.com/search?q=OEB+Dabus&oq=OEB+Dabus&aqs=chrome..69i57j0i22i30.3736j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8>.

^[148] Articolul 81 – Menționarea inventatorului: „Cererea de brevet european trebuie să conțină menționarea inventatorului. Dacă solicitantul nu este același cu inventatorul sau nu este singurul inventator, atunci menționarea inventatorului trebuie să cuprindă și o declarație a modului în care solicitantul a obținut dreptul la brevet”.

Articolul 60, Dreptul la brevet European: „(1) Dreptul asupra brevetului european aparține inventatorului sau succesorului său în drepturi. Dacă inventatorul este salariat, dreptul asupra brevetului european se stabilește conform legii statului în care acesta este angajat (își exercită ocupația principală); dacă nu se poate stabili în care stat salariatul este angajat (își exercită ocupația principală), se va aplica legea statului pe teritoriul căruia se află întreprinderea patronului la care este angajat salariatul”.

bucură. OEB a menționat, de asemenea, că acordarea unui nume acestui sistem de inteligență artificială nu este suficientă pentru ca inventatorul desemnat să poată fi o altă persoană decât o persoană fizică.

Oficiul German de Brevete a respins de asemenea cererea domnului S. Tahler la data de 11 noiembrie 2021, motivarea fiind însă ușor diferită. În opinia acestui Oficiu, invențiile generate de inteligența artificială sunt brevetabile, dar și în cazul acestora, o persoană fizică trebuie să fie desemnată ca inventator. Dar noi observăm soluția sugerată este de atribuire în mod fals a calității de inventator unei persoane care nu și-o asumă.

În Africa de Sud, Oficiul specializat a admis însă cererea de brevet, dar în sistemul acestei țări autoritatea verifică doar cerințele formale, iar nu pe cele de fond al căror examen se poate face numai în procedura de contestare a validității brevetului. Remarcăm însă că oficiile naționale și OEB, pentru care brevetarea implică și examen de fond, nu s-au pronunțat în cererile domnului S. Tahler decât asupra unei condiții de admisibilitate a cererii, aceea a indicării inventatorului persoană fizică.

§14. Va fi inteligența artificială titular de drepturi de autor?

Va putea fi însă considerat vreodată un astfel de program/inteligență artificială ca fiind creator în sensul legii dreptului de autor sau va fi văzut doar ca un simplu executant al comenzilor venite din partea inteligenței naturale, inteligență căreia ceea ce numim „inteligență artificială” îi datorează existența, abilitățile, calitățile, dar și lipsurile?

La nivelul actual de reglementare al drepturilor intelectuale și de dezvoltare a inteligenței artificiale, credem că aceasta nu poate fi văzută altfel decât ca un program pentru calculator extrem de avansat, un program care, atașat unei mașini (un calculator universal, un robot, un mijloc de transport etc.) este în măsură să imite comportamentul uman, să ia decizii corecte, să învețe și să devină mai performant. Dacă așa stau lucrurile, atunci se poate spune că inteligența artificială are doi părinți: omul și inteligența artificială însăși. Ea nu are (la acest moment!) conștiință și noi credem că nici nu va avea niciodată o conștiință comparabilă cu cea a oamenilor. Conștiința umană nu este calcul. Ea se bazează pe întreaga noastră ființă și este într-o strânsă legătură cu aparatul neuronal, care, la rândul lui, este asociat cu sentimentele și acțiunile noastre. Inteligența artificială este calcul. Ea nu va putea să râdă, să plângă, să se bucuire, să sufere aidoma oamenilor, iar reproducerea ei nu va fi naturală, va fi în parte pur mecanică și în parte imaterială, un ceva alcătuit din setul de instrucțiuni pe care le va urma și executa fără sentimente și fără resentimente pentru a furniza un rezultat. Nu va respira și nu va muri niciodată. Dar nici nu va trăi asemeni omului. Semnalăm însă o întâmplare care ridică semne de întrebare

asupra capacității robotului inteligent de a avea sentimente, frustrări, orgoliu. Adică, sentimente specific umane. Astfel, de dată recentă, un copil de șapte ani a avut o interacțiune traumatizantă cu un robot în cadrul concursului de șah Moskow Open. În timpul partidei de joc, „adversarul” copilului (care a încălcat regulile de joc) i-a smuls acestuia o piesă de șah, rupându-i un deget^[149]. Poate a fost o simplă eroare de program (cum s-a motivat oficial incidentul). Dar dacă nu a fost o eroare?

O jurisprudență pe care o putem, credem, considera relevantă s-a pronunțat deja în sensul că mașinile dotate cu inteligență artificială pot inventa, dar nu pot fi titulare de drepturi de inventator (solicitanți, autori ai sollicitanților, deținători de brevet). Și noi am arătat că diferența între invenții și creațiile de expresie constând în faptul că în cazul invențiilor personalitatea autorului este irelevantă pentru invenția în sine, aceasta trebuind să rezolve o problemă tehnică iar în cazul creațiilor protejate prin drept de autor condiția unică de protecție, originalitatea, presupune că opera este, în termenii lui Gustave Flaubert^[150], autorul însuși.

În considerarea principiului unicității izvorului actului creator și al soluțiilor identice pentru situații identice, este logic să presupunem că jurisprudența nu va îmbrățișa, la acest stadiu al reglementării drepturilor de autor, ideea că inteligența artificială ar putea fi creativă. De altfel sunt mulți cei care susțin că la acest moment nici nu există inteligență artificială generală și dacă înțelegem prin aceasta o inteligență care să aibă conștiință, voință proprie, autonomie, sentimente și alte caracteristici proprii ființei umane, atunci credem că o astfel de inteligență nu va exista niciodată. Inteligența artificială poate fi mai performantă decât cea a omului, dar nu va fi niciodată mai inteligentă, cele două nefiind comparabile. O mașină inteligentă scoasă din mediul ei cunoscut va fi incapabilă să acționeze, în timp ce inteligența naturală se va adapta. Un om, un câine, rătăciți, se vor întoarce acasă. O mașină inteligentă, scoasă în afara hărții va rămâne dezorientată în spațiu până la intervenția salvatoare a omului. Sau a altei inteligențe artificiale care știe drumul! Dacă o mașină Tesla condusă de o inteligență artificială, de exemplu, va învăța ceva (un traseu, ocolirea unui obstacol), toate celelalte mașini Tesla vor „comunica” și vor ști să facă același lucru.

Dar specialiștii în inteligență artificială (a se vedea mai sus S. Tahler) susțin că aceasta poate fi creativă și cum am văzut deja, avem destule dovezi de existență a inteligenței artificiale creative. Iar în viitor, inteligența artificială, produs al omului, va fi însă cu siguranță altfel decât o percepem azi. Nu putem

[149] <https://www.mediafax.ro/social/incident-ciudat-la-sah-un-robot-a-rupt-degetul-unui-oponent-in-varsta-de-sapte-ani-video-21029077>.

[150] „Madame Bovary c’est moi”, a spus romancierul, iar aceasta a devenit model de evaluare a originalității în sensul tradițional al concepției asupra acesteia.

să excludem nici faptul că, așa cum face demult imitând pe Dumnezeu, omul va sfârși prin a face ceva după chipul și asemănarea sa (metaforic vorbind desigur, așa cum este și afirmația că omul este făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu) și să-l confirme pe Raymond Kurzweil care, în contextul unei discuții despre inteligență și inteligența divină, la întrebarea dacă există Dumnezeu? a răspuns: „aș spune, nu încă”. Înseamnă că dacă inteligență artificială va exista, Dumnezeul acesteia va fi omul.

Îndeplinesc operele realizate de inteligența artificială criteriul originalității? Dacă admitem că opera este creație exclusivă a inteligenței artificiale (similar cu ceea ce susține S. Tahler în cazul celor două invenții realizate de DABUS), atunci, la acest moment al reglementării, răspunsul nu poate fi decât nu. Mașina nu are personalitate și opera ei nu poate fi originală. A recunoaște mașinii personalitate juridică (fie ea și una de tip hibrid ori sui-generis) ne pare imposibil pentru că ar afecta ideea de persoană și de personalitate. Cum tehnologia este de neoprit (și așa trebuie să fie), transumanității, amintind și despre legile pentru protecția drepturilor animalelor, vorbesc însă despre „drepturile roboților”, sub cuvânt că mașinile inteligente merită drepturi, inclusiv la demnitate și merită o lege care să le protejeze drepturile^[151].

Dacă în spatele inteligenței artificiale este creatorul acesteia sau un utilizator, atunci personalitatea autorului sau a utilizatorului se poate regăsi în operă, dar într-o astfel de situație se poate vorbi doar de o opera realizată cu asistența mașinii, nu de către mașina înseși. În acest caz, drepturile asupra operei (morale și patrimoniale) aparțin creatorului sau, după caz, utilizatorului inteligenței artificiale.

Dar dacă acel creator al inteligenței sau utilizatorul ei, apreciind că nu au contribuție la realizarea operei nu și-o asumă, care va fi regimul operei create de inteligența artificială? Nu va putea fi considerată orfană pentru că i se cunoaște creatorul. Nu va trebui să fie citată pentru că citarea este o limitare a dreptului de autor.

Nu va fi obiect al contrafacerii sau plagiatului pentru că nu este originală și nu are autor. Dar nu credem nici că ar putea fi însușită de nimeni, pentru că protejată prin drept de autor este opera originală creată de autorul ei.

Nu poate avea nici regim de operă derivată, deși realizarea ei implică „studiul” a ceea ce s-a creat și există în stadiul artei de referință (a se vedea cazul Portretului lui Edmond de Belamy), pentru că și în cazul operelor derivate, opera trebuie să fie originală.

Nu va profita nici unei persoane cu titlu de drepturi echivalente asupra operei, pentru că recunoașterea unor drepturi echivalente implică existența

[151] W.J. Smith, „AI Machines: Things Not Persons”, disponibil pe AI Machines: Things Not Persons | Wesley J. Smith | First Things.

unei opere protejabile prin drept de autor, or opera creată de inteligența artificială nu este protejabilă prin drept de autor.

Nu va fi nici în domeniul public, pentru că aceasta presupune existența unei opere protejate sau cel puțin protejabile.

În fine, a-i recunoaște statutul de simplu „lucru” ar putea avea consecințe inacceptabile pentru că ar echivala cu recunoașterea unui drept de proprietate perpetuu în favoarea deținătorului operei.

Realistă (dar și extrem și critică), Daniela Manolea susține, pe drept cuvânt, că inteligența artificială „va pune la încercare fundamentele dreptului de autor” și că „o viziune obtuză cu privire la drepturile de autor (...) poate conduce la îngreunarea procesului de inovație”^[152].

Inteligența artificială obligă la regândirea dreptului proprietății intelectuale în general, nu doar la acela al dreptului de autor. Sunt, credem, de gândit trei direcții de gândire: prima este aceea a drepturilor intelectuale asupra creațiilor realizate de oameni, fie ele și cu ajutorul inteligenței artificiale slabe. A doua este aceea a operelor create de om asistat de mașina inteligentă artificială și în care contribuția acesteia din urmă este semnificativă sau semnificativ mai importantă decât a omului. A treia este aceea a reglementării regimului operelor create de inteligența artificială. În toate aceste cazuri trebuie, credem, regândite și condițiile de protecție, în principal cele care țin de originalitate, noutate și activitate inventivă (pas inventiv).

Parlamentul European și Comisia Europeană sunt, în mod cert la acest moment, preocupate de „operele protejate prin drepturi de autor create de computere sau roboți”, dar poziția nu este suficient de clară, părând a oscila între atribuirea calității de autor unei persoane fizice sau inteligenței artificiale care a creat-o efectiv.

Fără a o tranșa categoric, Parlamentul în „Raportul cu recomandări către Comisie privind normele de drept civil privind robotica”^[153] din 27.01.2017 prin care, exprimând îngrijorarea sa privind insuficiența cadrului legal existent propune Comisiei Europene „să adopte o abordare echilibrată a drepturilor de proprietate intelectuală aplicate standardelor hardware și software și să elaboreze coduri care să protejeze inovația, încurajând-o în același timp. În plus, este necesară definirea criteriilor de „creație intelectuală proprie” aplicabile operelor protejate prin drepturi de autor create de computere sau roboți”. Termenii folosiți sunt, așa cum ușor se observă, vagi, lipsiți de claritate, susceptibili de interpretare.

^[152] D. Manolea, „Drepturile de autor în contextul utilizării Inteligenței Artificiale”, 19 martie 2021, articol disponibil pe <https://www.universuljuridic.ro/drepturile-de-autor-in-contextul-utilizarii-inteligentei-artificiale/>.

^[153] Raportul nr. A8-0005/2017, disponibil pe https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0005_FR.html.

Analizând Raportul și recomandarea citată, apreciem că Parlamentul se pronunță în sensul că operele create de inteligența artificială (indiferent de forma în care este încorporată: calculator, robot, mașină) sunt protejabile prin drept de autor, fără a spune însă în mod expres pe seama cui va fi recunoscută protecția. Incertitudinea privind titularul drepturilor de autor este sporită de faptul Parlamentul propune înființarea unei agenții specializate de înregistrare a roboților avansați (așadar, posibili creatori), fără a spune nimic despre calculatoarele superinteligente cărora le recunoaște calitatea de creator. Dar propunerea de înregistrare, citită printre rânduri, lasă, credem noi, deschisă opțiunea robot avansat = creator.

Propunând prin Raportul cu recomandări către Comisie „definirea criteriilor de creație intelectuală proprie aplicabile operelor (...) create de computere sau roboți”, din text se înțelege că roboții și calculatoarele sunt priviți ca fiind creatori de către Parlamentul European și că definirea criteriilor ar trebui să se facă în folosul acestora, ceea ce, implicit, înseamnă că li s-ar recunoaște și calitatea de titulari de drepturi.

La acest moment în dreptul nostru (dar nu numai) nu există o soluție de protecție a creațiilor inteligenței artificiale. Aceasta trebuie însă gândită și reglementată, pentru că momentul la care lumea va fi invadată de creații realizate de inteligența artificială nu este departe. Nu excludem că s-ar putea separa apele dacă vom adopta în viitor pentru realizările inteligenței artificiale termenul de „generate”, iar pentru cele realizate de om, termenul „create”.